

Slovesa a časy

Slovesa finitní, infinitní, nominální

Z hlediska morfologického budeme slovesa dělit na slovesa časovaná (neboli finitní), slovesa nominální (infinitní). Zatímco slovesa finitní mají exponenty výše zmíněných slovesných kategorií, pak slovesa nominální (nefinitní) tyto exponenty postrádají. K nominálním tvarům sloves, které jsou až na výjimky dialektologického použití amorfní, patří gerundium, participium a infinitiv.

Morfematičná struktura portugalského verba finita

Z hlediska morfematičné struktury může být portugalské sloveso rozloženo na dvě části: lexikální základ a gramatický formant. Lexikální základ, **lexematém**, který je „noselem věcného významu slovesného tvaru“¹) je složen z kořenového bázového morfému (*salt* - „skákat“), k němuž může být připojen eventuálně i morf derivacní (*salt-it* „poskakovat“) a gramatického formantu, tzv. **gramatému**, který je „noselem gramatických významů a funkcí slovesného tvaru“². Gramatém může být jednoduchý (je tvořen jedním exponentem, např. *fal-o* „mluvím“) nebo lineráně složený (tvořený více exponenty, např. *fal-a-s* „mluvíš“).

Lexematém od gramatému je většinou zřetelně oddělen tzv. morfematičným švem, jako například u *fal-o*, *fal-a-s*, atd.³

Pro portugalské finitní sloveso jsou příznačné dva způsoby vyjádření gramatických významů: lineární a kumulativní. „Při **lineárním vyjádření** se morfý kladou vedle sebe, přičemž každý exponent je monosémický“⁴. Znamená to, že se morfý kladou aglutinačně vedle sebe a každý z nich vyjadřuje jen jeden kategoriální, gramatický, význam. Ve slovese *pint-a-ndo* „malujete, malujíc“ exponent *-a* vyjadřuje význam 1. třídy a exponent *-ndo* pak vyjadřuje funkci gerundia. **Kumulativní vyjádření** je mnohem častější a znamená to, že jeden exponent představuje několik gramatických významů. Ve tvaru *fal-ei* exponent *-ei* vyjadřuje kumulativně⁵ 4 gramatické významy: 1. význam indikativu; 2. význam přítomného času; 3. význam 1. osoby; 4. význam jednotného čísla (singuláru).

Podle rozsahu se morfologické tvary dělí na tvary syntetické, které jsou zvané také simplexní, jednoduché či jednoslovné) a tvary komplexní (víceslovné), které jsou analytické.

---

¹ Tamtéž.

² Tamtéž.

³ V případech, kde se *lexematém* a *gramatém* prolínají d důvodu fonetického vývoje, hovoříme o morfematičném uzlu (ver *-ve-er*), apod.

⁴ Zavadil, Čermák (2010:201).

⁵ Pro pojem kumulativně existuje také výraz *amalgovaně*.

Syntetické tvary mohou vykazovat několik typů struktur: amorfní (bez koncovky⁶ - *és* „jsí“, *há* „je“, *vem* „přichází“, *sei* „vím“, *diz* „říká“), monomorfní (s jednou koncovkou: *fal-o* „mluvím“, *fal-ei* „mluvila jsem“; dimorfní (se dvěma koncovkami: *fal-a-s* „mluvíš“, *fal-a-ste* „mluvil/a jsi“), trimorfní (se třemi koncovkami: *fal-a-ria-s* „mluvila jsi“ , *compr-á-va-mos* „kupovali jsme“). „Slovesné tvary se podle výrazových a významových kritérií zařazují do souborů zvaných paradigmat. Souboru slovesných paradigmat se říká paradigmata slovesa. Slovesa, která ve své paradigmatické vykazují stejné morfemické vlastnosti, vytvářejí paradigmatický typ⁷.

Slovesa pravidelná, nepravidelná, defektivní a abundantní

Z hlediska pravopisných změn, k nimž může docházet v rámci jednotlivých slovesných konjugačních paradigmat, se slovesa dělí na slovesa pravidelná, nepravidelná, defektivní a abundantní.

Pravidelná slovesa se časují podle konjugačních paradigmat, přičemž nevykazují žádné pravopisné změny v kořeni nebo v příponě. V portugalštině existují tři konjugační paradigmat. Slovesa končící na koncovku **-ar** spadají pod paradigma **první** konjugační třídy, kde je vzorem sloveso *andar* „chodit“. Slovesa končící na koncovku **-er** spadají pod paradigma **druhé** konjugační třídy, kde je vzorem sloveso *viver* „žít“. Slovesa končící na koncovku **-ir** spadají pod paradigma **třetí** konjugační třídy, kde je vzorem sloveso *partir* „odejít“.

Nepravidelná slovesa vykazují změnu buď v kořeni (**trazer** „přinést“ – **trago** „(při)nesu“ - **trouxe** „přinesl jsem“ – **traria** „přinesl by(bych)“) nebo v příponě (**querer** „chtít“ – **quis** „chtěl jsem“). Největší počet pravopisných změn vykazuje jednoduchý čas minulý. K nepravidelnostem ale dochází velice často také v první osobě přítomného času, nebo také v participijních tvarech. Z toho plyne, že ne všechny tvary nepravidelných sloves jsou nepravidelné. Podle toho, v kterém tvaru k nepravidelnostem dochází, se dělí slovesa do jednotlivých skupin. Obecně lze hovořit o třech skupinách sloves:

1. Ke změnám dochází v přítomném čase oznamovacího způsobu, konjunktivního způsobu a rozkazovacího způsobu.
2. Ke změnám dochází v minulém čase jednoduchém, v předminulém čase jednoduchém oznamovacího způsobu, v imperfektu konjunktivního způsobu a v budoucím čase konjunktivního způsobu.

⁶ Koncovka je také zvaná *desinenciální exponent* (Zavadil, Čermák: 2010: 201)

⁷ Zavadil, Čermák (2010:202).

3. Ke změnám dochází v budoucím čase a v kondicionále oznamovacího způsobu.

Slovesa vykazující pravopisné změny, která nenáležejí do ani jedné ze zmíněných skupin, jsou slovesa *ser* „být“, *estar* „být“, *saber* „vědět“, *dar* „dát“, *haver* „být, existovat“, *querer* „chtít“ a *ir* „jít“.

V těchto skriptech však nebudou nepravidelná slovesa ročleněna do těchto tří skupin. U podrobného rozboru každého času a způsobu bude o nepravidelnostech pojednáno samostatně.

Defektivní slovesa jsou slovesa, která postrádají jeden z konjugačních tvarů slovesné flexe. Většinou je gramatika dělí na osobní, neosobní a slovesa s jednou osobou:

Slovesa defektivní s jednou osobou zahrnují slovesa onomatopeická (*zumbir* „bzuchet“, *ladrar* „štěkat“, *rosnar* „chrápat“, *galopar* „cválat“, *trotar* „klusat“, *coaxar* „kvákat“), která mohou mít pouze třetí osobu.

Slovesa defektivní neosobní (*nevar* „sněžít“, *amanhecer* „svítat“, *alvorecer* „rozednit se, svítat“, *chover* „pršet“, *nevar* „sněžít“, *trovejar* „hřmít, hromovat“, sloveso *haver* „být“ a *fazer* „dělat“ v časovém významu *faz cinco anos* „před pěti lety“), jsou používána pouze ve třetí osobě v nepřeneseném významu. Patří zde také slovesa vyjadřující nutnost, vhodnost, dojem: *convém que* „je vhodné, aby“, *é preciso que* „je nutné, aby A dále slovesa jako *acontecer* „stát se“, *concernir* „týkat se“, *grassar* „šířit se“, *radit /o nemoci*“ apod.

Slovesa defektivní osobní jsou slovesa, kterým, chybí jedna osoba, a to z důvodů eufonických. Většina těchto sloves náleží do třetí konjugační třídy.

Dělí se do 4 podskupin:

- a. Slovesa, která se používají pouze v tvarech, kde je zachována tematická samohláska *i*. U slovesa *colorir* „barvit“ se tak zachovávají tvary jako: *colorimos, coloris, coloria, colorira, colorisse, coloriria* ale ne tvary: ~~*colores, colore, coloro, colore*~~, atd. *abolir* „zrušit“, *adir* „přidat, připojit“, *banir* „vyhnat, vypovědět, vymýtit“, *delinquir* „prohřešit se, provinit se“, *demolir* „zničit, zdemolovat“, *embair* „podvádět, klamat“, *extorquir* „vydírat“, *falir* „zbankrotovat“, *florir* „kvést“, *munir* „opatřit, vystrojit“, *remir* „vykoupit, osvobodit, spasit“, *renhir* „hádat se“, *retorquir* „odvětit“.
- b. Slovesa, kde je zachována samohláska *i*, ale ta může být nahrazena samohláskou *e*: *aturdir* „omráčit, překvapit“: *aturdes, aturde, aturdrem* (*brandir* „třimat meč“, *brunir* „leštit, brousit“, *emergir* „vynořit se“, *fremir* „vřít, hýbat se“, *fulgir* „lesknout se, třpytit se“, *haurir* „čerpat“, *imergir*

„ponořit“, *jungir* „zapřáhnout (voly), spojit, podrobit (národ)“, *submergir* „ponořit“, *ungir* „namastit, namazat“).

- c. Sloveso *precaver-se* „vystříhat se čeho, chránit se před čím“, která se používá pouze v těch tvarech, kde je zachován přízvuk mimo kořen. *Precavemo-nos, precavei-vos, precavi-me, atd...*
- d. Sloveso *adequar* „přizpůsobit“ které se v přítomném čase oznamovacího a konjunktivního způsobu časuje pouze v první a druhé osobě plurálu: *adequamos, adequais /adequemos, adequeis*. V ostatních časech však má již všechny osoby.
- e. Sloveso *reaver* „získat zpět“ se používá pouze v těch tvarech, kde je zachováno *v*. *reavemos, reaveis, reavia...atd. /podle slovesa *haver*“*

Obecně se ale defektivní slovesa většinou nahrazují slovesy nedefektivními, která mají obdobný význam. Tak například místo *abolir se* často používá *anular*, *acrescentar se* pak používá častěji místo *adir*, *ralhar* místo *renhir*, *recuperar* místo *reaver*, *abrir falência* místo *falir*, *acautelar-se* místo *precaver-se*.

Abundantní slovesa jsou slovesa, která na rozdíl o defektivních sloves nepostrádají žádný tvar. Naopak mohou vykazovat více tvarů pro některé časy či způsoby: *ouço/oiço*, *libertar*: *liberto/libertado*, apod.)

Slovesa se z hlediska syntaktického mohou také dělit na slovesa hlavní a pomocná. **Hlavní slovesa (verbos principais)** jsou ta, která určují význam slovesného spojení. Jsou tedy významově samostatná. **Pomocná slovesa (verbos auxiliares)** jsou slovesa, která se připojují k plnovýznamovým slovesům proto a pomocí nichž se tvoří složené časy (pomocné sloveso *ter* nebo *haver*), trpný rod (pomocná slovesa *ser, estar, andar, ficar*, apod) a pomocí něhož se vyjadřuje modalita (modální slovesa *poder, dever, ter que*) a povaha slovesného děje (*começar, estar a*, apod).

Tvary FINITNÍ OZNAMOVACÍ ZPŮSOB

INDIKATIV –PŘEHLED VŠECH SLOVESNÝCH ČASŮ V OZNAMOVACÍM ZPŮSOBU

Oznamovací způsob (indikativ) je způsobem nejméně příznakovým z hlediska vyjádření vztahu mluvčího k propozičnímu obsahu věty, k posluchači či k referentu. Proto také věty jednoduché a věty vedlejší substantivní **faktivní** mají indikativ.

Indikativ morfologicky vyjadřuje modální význam reálný. U souvětí přímo modálních se pak používá v nezávislých tak vedlejších větách, kdy modální část věty je zastoupena následujícími slovesy: **netranzitivními slovesy** (*acontecer, ocorrer, parecer, suceder*), epitetemickými slovesy (*achar, acreditar, considerar, pensar, saber, supor*), **deklarativními slovesy** (*afirmar, concluir, declarar, dizer, jurar, prometer*), a slovesy **smyslového vnímání** (*ouvir, sentir, ver*), a slovesy **vyjadřujícími složku tázací a výzkumnou** (*investigar, pedir, perguntar*), slovesy **psychologickými neemotivními** (*esquecer-se, lembrar-se, recordar-se*), epistemické výrazy (*certo, ciente, consciente, savior, seguro, facto, hipótese*).

PŘEHLED SLOVESNÝCH ČASU V PORTUGALŠTINĚ

Časová lokalizace předpokládá existenci tří základních bodů na časové ose: bod výpovědi (podle B. Zavadila také „výpovědní událost“), který je shodný s okamžikem výpovědi (A Maria vive no Porto. *Marie žije v Porto*) a určuje osu tzv. aktuální temporální roviny a tzv. hlavních gramatických časů⁸, bod události, který je shodný s časem události a předchází bodu výpovědi (O Pedro saiu. *Petr odešel.*) a bod referenční, který je slouží jako čas, prostřednictvím něhož je událost situována a který implikuje vzájemné časové souvislosti (O Pedro já tinha saído quando a Maria telefonou. *Petr již nebyl doma, když Marie zatelefonovala.*) Vztahy mezi základními časovými významy pak vytvářejí primární temporální perspektivu, v jejímž rámci rozlišujeme tři vztahy: vztah současnosti (paralelní perspektiva), vztah následnosti (prospektivní perspektiva) a vztah předčasnosti (retrospektivní perspektiva).⁹ Jak již bylo řečeno, čas slovesný není vždy totožný s časem reálným. To znamená, že morfologické časy ne vždy odpovídají reálnému času: například čas budoucí nemusí vždy vyjadřovat budoucnost, přítomnost se nemusí vždy vyjadřovat morfologickým časem přítomným, atd.

Z hlediska logického pak můžeme časy rozdělit na verifikovatelné (časy minulé a přítomný) a neverifikovatelné, kterým je čas budoucí. Existuje také bezpříznakový čas, kde je tato složka neutralizována. Jde o tzv. gnomický prezent, který vyjadřuje obecně platné pravdy

---

⁸ Zavadil, Čermák (2010:272).

⁹ Tamtéž.

a nadčasové děje a vztahy, např: Os médicos conhecem bem a anatomia do homem. *Lékaři dobře znají anatomické složení těla.*

Připomeňme si, že v portugalské jsou tři reálné časy, tj. minulost, přítomnost a budoucnost. Nejvíce vnitřně členěným časem je pak minulý čas. Vyplývá to z jeho povahy, zejména z toho, že minulost je také nejlépe poznatelná, tím pádem i složitější.

Aktuálnost, aktuální platnost je vyjádřena tvarem slovesa v přítomnosti (prézens = přítomný čas) a také nebývá dále členěný.

V portugalské lingvistice je gramatický čas vnímán jako lineární uspořádání děje směrem od minulosti k budoucnosti. Tím, že existují tři hlavní samostatné časy (minulý, přítomný a budoucí), je možné hovořit o předčasnosti, simultánnosti a následnosti děje vzhledem k bodu výpovědi. V souvětí jsou pak rozlišovány časy samostatné, které se nachází ve větě hlavní, a časy relativní, které se vyskytují ve větách vedlejších a jejich platnost je určována v závislosti na času věty řídící. Pokud je ve větě minulý čas, pak se věty relativní vykazují zvláštní posloupnost: souslednost časovou (*consecutio temporum*) a to v obou dvou slovesných způsobech.

V souvislosti s tím je pak budoucí čas členěn na minulý a přítomný. Vyjadřujeme-li budoucí čas vzhledem k aktuální výpovědní události, pak jde o budoucí čas v pravém slova smyslu. Pokud jej používáme ve vztahu k výpovědní události, která se odehrála v minulosti, pak se mu říká budoucí čas minulý a odpovídá českému podmiňovacímu způsobu.

\Srovnej:

Říkám, že ve čtvrtek **pojedu** do Lisabonu.

(výpovědní událost v **přítomnosti** ► budoucí čas **přítomný**.)

Řekla, že ve čtvrtek **poletí** do Lisabonu.

(výpovědní událost v **minulosti** ► budoucí čas **minulý**).

		Jednoduché časy	Složené časy
	PŘÍTOMNÝ ČAS	PŘÍTOMNÝ ČAS (presente do indicativo)	-----

Indikativ oznamovací způsob	MINULÝ ČAS	JEDNODUCHÝ MINULÝ ČAS (Pretérito perfeito simples)	SLOŽENÝ MINULÝ ČAS (Pretérito perfeito composto)
		JEDNODUCHÝ PŘEDMINULÝ ČAS (pretérito mais que perfeito simples)	SLOŽENÝ PŘEDMINULÝ ČAS (pretérito mais que perfeito composto)
		IMPERFEKTUM (imperfeito)	-----
	BUDOUCÍ ČAS	JEDNODUCHÝ BUDOUCÍ ČAS (futuro do presente simples)	PŘEDBUDOUcí ČAS (futuro do presente composto)
		JEDNODUCHÝ KONDITIONÁL (futuro do pretérito simples)	SLOŽENÝ KONDITIONÁL (futuro do pretérito composto)

ROZBOR JEDNOTLIVÝCH SLOVESNÝCH ČASŮ OZNAMOVACÍHO ZPŮSOBU

ČAS PŘÍTOMNÝ: PRESENTE

Morfematická struktura

Slovesa pravidelná

Přítomný čas se tvoří u pravidelných sloves odtržením koncovek –ar,-er,-ir od infinitivu a připojením následujících koncovek:

U sloves končících na **-ar**:

-o	-amos	andar	ando	andamos
-as	-ais		andas	andais
-a	-am		anda	andam

U sloves končících na **-er**:

-o	-emos	viver	vivo	vivemos
-es	-eis		vives	viveis
-e	-em		vive	vivem

U sloves končících na **-ir**:

-o	-imos	partir	parto	partimos
-es	-is		partes	partis
-e	-em		parte	partem

Slovesa pravidelná s pravopisnou změnou

Pravopisná změna **c ► ç**

Některá slovesa, aby si uchovala stejnou výslovnost kmenových samohlásek, vykazují pravopisné změny. Jde například o sloveso: *conhecer* „znát“, které v **první osobě jednotného čísla** přítomného času oznamovacího způsobu mění „**c**“ na „**ç**“, přičemž výsledný tvar je *conheço*. V ostatních osobách však toto sloveso nevykazuje žádné jiné pravopisné změny:

U sloves končících na **-er**:

conhecer	
conheço	conhecemos
conheces	conheceis
conhece	conhecem

Do této skupiny patří slovesa *adoecer* „onemocnět“ (1.os.sg. ► *adoeço*), *agradecer* „poděkovat“ (1.os.sg. ► *agradeço*), *convencer* „přesvědčit“ (1.os.sg. ► *convenço*),

entristecer „zesmutnět“ (1.os.sg. ► *entristeço*), *estabelecer* „stanovit“ (1.os.sg. ► *estabeleço*), *estremecer* „třást se“ (1.os.sg. ► *estremeço*), *favorecer* „podpořit“ (1.os.sg. ► *favoreço*), *merecer* „zasloužit si“ (1.os.sg. ► *mereço*), *oferecer* „nabídnout“ (1.os.sg. ► *ofereço*), *parecer* „zdát se“ (1.os.sg. ► *pareço*), *perecer* „zahynout“ (1.os.sg. ► *pereço*), *pertencer* „patřit“ (1.os.sg. ► *pertenço*), *tecer* „tkát“ (1.os.sg. ► *teço*), *torcer* „kroutit“ (1.os.sg. ► *torço*), *vencer* „přemoci, porazit“ (1.os.sg. ► *venço*).

Pravopisná změna g ► j

K této pravopisné změně dochází u sloves typu *dirigir* „řídít“, vyžadují z fonetických důvodů změnu v „j“ v první osobě jednotného čísla.

dirigir	
dirijo	dirigimos
diriges	dirigis
dirige	dirigem

Do této skupin sloves se řadí také následující: *abranger* „zahrnout“ (1.os.sg. ► *abranjo*), *afligir* „zarmoutit“ (1.os.sg. ► *aflijo*), *atingir* „dosáhnout“ (1.os.sg. ► *atinjo*), *cingir* „opásat“ (1.os.sg. ► *cinjo*), *corrigir* „opravit“ (1.os.sg. ► *corrijo*), *exigir* „vyžádat“ (1.os.sg. ► *exijo*), *fugir* „utéci“ (1.os.sg. ► *fujo*), *proteger* „chránit“ (1.os.sg. ► *protejo*), *tingir* „barvit“ (1.os.sg. ► *tinjo*),

Pravopisná změna kmenu gui, gue ► g

K takové změně dochází u sloves končících na *-guir* a *-guer*, která se v **1.osobě jednotného čísla** přítomného času oznamovacího způsobu píší jako „go“: *distingo* (od *distinguir* „rozlišit“), *ergo* (od *erguer* „vztyčit“), *extingo* (od *extinguir* „uhasit“), *soergo*, (od *soerguer* „vztyčit“) atd.

Pravopisná změna kmenu gui, gue ► gúe

K takové změně dochází u sloves končících na *-guir* a *-guer*, která se v **1.osobě jednotného čísla** přítomného času oznamovacího způsobu píší jako „go“:

Prízvuk u slovese s kmenovými dvojhláskami

Některé kmenové dvojhlásky mají přízvuk na první samohlásce, jiné na druhé samohlásce. Tak například k té první skupině patří: *desmaiar* „omdlít“, *ensaiar* „zkoušet“

causar „zapříčinit“, k té druhé skupině, méně početné, patří **enraizar** „zakořenit, zapustit kořeny“, **saudar** „zdravit“, **ajuizar** „soudit“ a **arruinar** „ničit“, **européizar** „poevropštit“, **reunir** „sejít se“ **proibir** „zakázat“

Časování pak bude u těchto sloves následující.

Slovesa s přízvukem na první samohlásce dvojhlasíky:

desmaiar „omdlít“, **ensaiar** „zkoušet“ **causar** „zapříčinit“, **cuidar** „opatrovat, pečovat“, **apoiar** „podporovat“

desmaiar	
desmaio	desmaiamos
desmaias	desmaiais
desmaia	desmaiam

ensaiar	
ensaio	ensaiamos
ensaias	ensaiais
ensaia	ensais

causar	
causo	causamos
causas	causais
causa	causam

cuidar	
cuido	cuidamos
cuidas	cuidais
cuida	cuidam

apoiar	
apoio	apoiamos
apoias	apoiais
apoia	apoiam

Slovesa s přízvukem na druhé samohlásce dvojhlásky mají přízvuk graficky označen v 1. 2. 3.osobě j.č. a ve 3.os.pl.

enraizar „zakořenit, zapustit kořeny“. saudar „zdravit“, ajuizar „soudit“ a arruinar „ničit“, europeizar „poevropštit“, reunir „sejít se“ proibir „zakázat“

enraizar	
enraízo	enraizamos
enraízas	enraizais
enraíza	enraízam

saudar	
saúdo	saudamos
saúdas	sudais
saúda	saúdam

ajuizar	
ajuízo	ajuizamos
ajuízas	ajuizais
ajuíza	ajuízam

arruinar	
arruíno	arruinamos
arruínas	arruinais
arruína	arruínam

europeizar	
europeízo	europeizamos
europeízas	europeizais
europeíza	europeízam

reunir	
reúno	reunimos

reúnes	reunis
reúne	reúnem

proibir	
proíbo	proibimos
proíbes	proibis
proíbe	proíbem

Kmenové *-iu-* netvoří dvojhlásku u sloves *amiudar* „drobit“, *enviuvar* „ovdověť“.

NEPRAVIDELNÁ SLOVESA

Nepravidelné sloveso je takové, u něhož se mění kmenová samohláska nebo souhláska, anebo které přibírá jiné koncovky, než jaké přísluší jeho typu časování.

1. Slovesa na *-ear*

U těchto sloves se mění *-e-* na *ei*:

passear	
passeio	passeamos
passeias	passeais
passeia	passeiam

Podobně se časují: *alhear* „odcizit“, *bambolear* „vrávorat“, *basear-se* „zakládat se“, *cear* „večeřet“, *golpear* „bušit“, *homenagear* „vzdát hold“, *idear* „načrtnout“, *lisonjear* „lichotit“, *nomear* „jmenovat“, *pentear* „česat“, *repear* „bát se“, *saborear* „ochutnávat“.

2. Slovesa na *-iar*

U sloves zakončených na *-iar* se mění přízvučné *-i-* na *-ei*:

odiar „nenávidět“	
odeio	odiamos
odeias	odiais
odeia	odeiam

Stejným způsobem se časují: *ansiar* „toužit“, *incendiar* „zapálit“, *mediar* „půlit“, *remediar* „napravit“.

Pozor! Většina sloves ukončených na **-iar** jsou však pravidelná: „*abreviar*“ zkrátit, *adiar* „odložit“, *afiar* „brousit“, *copiar* „opsat“, *denunciar* „udat“, *depreciar* „opovrhovat“, *desviar* „svést z cesty“, „*enviar* „poslat“, *financiar* „financovat“, *apreciar* „ocenit“, *assobiar* „hvízdát“, *caluniar* „pomluvit“, *contrariar* „odporovat“, *confiar* „důvěřovat“, *iniciar* „začít“, *negociar* „vyjednávat“, atd.

3. Slovesa se změnou kmenové samohlásky v přízvučné slabice

3.1. U sloves na **-ir** s kmenovým **-i-** místo **-e-** v přízvučné slabice v 1.os.sg.

vestir „obléci se“	
-e- ► -i-	
visto	vestimos
vestes	vestis
veste	vestem

Stejným způsobem se časují: *advertir* „upozornit“, *competir* „soutěžit“, *conferir* „udělit“, *vestir* „obléci se“, *mentir* „lhát“, *preferir* „dát přednost“, *referir* „referovat“, *seguir* „následovat“, *sentir* „cítit“, *ferir* „zranit“, *divertir* „bavit se“, *emergir* „čnit“, *servir* „sloužit“, *repetir* „opakovat“, *diferir* „lišit se“, *sugerir* „navrhnout“.

3.2. U sloves na **-ir** s kmenovým **-o-** místo **-u-** v přízvučné slabice v 2. a 3.os. sg.a v 3.os.pl.:

cobrir „krýt“	
-o- ► -u-	
cubro	cobrimos
cobres	cobris
cobre	cobrem

Stejným způsobem se časují: *descobrir* „odhalit“, *dormir* „spát“, *engolir* „polknout“, *tossir* „kašlat“.

4. Slovesa na –ir s kmenovým –o- nebo –e- místo –u- nebo –i-

U některých sloves na –ir může dojít ke změně kmenového –o- (-e) na –u-(-i) ve 2. a 3.os.sg a 3.os.pl.

acudir „přiběhnout“	
-u- ► -o-	
acudo	acudimos
acodes	acudis
acode	acodem

Stejným způsobem se časují: *consumir* „spotřebovat“, *cuspir* „plyvat“, *entupir* „plyvat“, *fugir* „utéci“, *sacudir* „třást“, *subir* „stoupat“, *sumir* „zmizet“.

Pozor, většina sloves s kmenovým –u- v infinitivu se však časuje pravidelně: *assumir* „ujmout“, *cumprir* „plnit“, *iludir* „oklamat“, *nutrir* „živit“, *presumir* „předpokládat“, *suprir* „nahradit“, *surgir* „vyvstat“, *unir* „sjednotit“, *zumbir* „bzučet“, *zunir* „svišťet“.

frigir „smažit“	
-i- ► -e-	
frijo	frigimos
freges	frigis
frege	fregem

5. Slovesa, která mají –is a- i v 2. a 3. os.sg

5.1. Slovesa na –oer. Slovesa končící na -oer mají ve 2.a 3.os.sg. tvar –ói-

moer „mlít“	
môo	moemos
móis	moeis
móí	moem

Stejným způsobem se časují: *condoer-se* „smilovat se“, *corroer* „nahlodávat“, *esmoer* „přežvykovat“, *remoer* „přemílat“, *doer* „smilovat se“, *roer* „hryzat“.

5.2. Slovesa na –uir.

Slovesa na *-uir* mají *-is*, *-i* a mítso *-es*, *-e* ve 2.a 3. os.sg.

<i>atribuir</i> „přisoudit“	
atribuo	atribuímos
atribuis	atribuís
atribui	atribuem

Stejným způsobem se časují: *concluir* „uzavřít“, *contribuir* „přispět“, *diminuir* „zmenšit“, *incluir* „zahrnout“, *possuir* „vlastnit“, *restituir* „restituovat“. *substituir* „nahradit“, *excluir* „vyloučit“, *usufruir* „užívat“.

Sloveso *construir* „konstruovat, stavět“ může mít jak pravidelné tak nepravidelné časování:

<i>construir</i> „přisoudit“ běžnější	
construo	construímos
constróis	construis
constrói	constroem
<i>construir</i> „přisoudit“	
construo	construímos
construis	construís
construi	construem

Ve slovese *arguir* „obviňovat“ se před následující samohláskou *-gu-* mění na *-gú-*:

<i>arguir</i> „obviňovat“	
arguo	arguimos
argúis	arguis
argúi	argúem

5.3. Slovesa na *-air*

Jsou nepravidelná v jednotném čísle.

<i>cair</i> „padat“	
caio	caímos
caís	caís

cai	caem
-----	------

Stejným způsobem se časují: *abstrair* „abstrahovat“, *atrain* „přitáhnout“, *extrair* „vytěžit“, *contrair* „stáhnout“, *recair* „znovuupadnout do“, *sair* „odejít“. *trair* „zradit“.

6. Slovesa se ztrátou –e ve 3.os.sg.

<i>conduzir</i> „řídít“	
conduzo	conduzimos
conduzes	conduzis
conduz	conduzem

Stejným způsobem se časují: *aduzir* „uvést“, *deduzir* „vyvodit“, *introduzir* „uvést“, *produzir* „vyrobit“, *reproduzir* „rozmnožit“, *seduzir* „svést“. *traduzir* „přeložit“.

Také *jazer* „ležet“, *adjazer* „setrvat u“, *aprazer* „líbit se“, *desprazer* „nelíbit se“, *comprazer* „vyhovět“ mají stejné časování:

<i>jazer</i> „ležet“	
jazo	jazemos
jazes	jazeis
jaz	jazem

<i>aprazer</i> „líbit se“	
aprazo	aprazemos
aprazes	aprazeis
apraz	aprazem

7. Slovesa s nepravidelnou 1. osobou

Šest sloves má nepravidelnou 1.osobou jednotného čísla:

<i>medir</i> „měřit“	
meço	medimos
medes	medis
mede	medem

<i>ouvir</i> „slyšet“	
ouço/oiço	ouvimos
ouves	ouvis
ouve	ouvem

<i>parir</i> „rodit“	
pairo/paro	parimos
pares	paris
pare	parem

<i>pedir</i> „žádat“	
peço	pedimos
pedes	pedis
pede	pedem

<i>valer</i> „mít ceny“	
valho	valemos
vales	valeis
vale	valem

<i>perder</i> „ztratit“	
perco	perdemos
perdes	perdeis
perde	perdem

<i>poder</i> „moci“	
posso	podemos
podes	podeis
pode	podem

<i>caber</i> „vlézt se“	
caibo	cabemos

cabes	cabeis
cabe	cabem

Stejně se časují i slovesa odvozená: *ouvir* → *entreouvir* „zaslechnout“, *pedir* → *impedir* „zabránit“, *despedir* „propustit“, *expedir* „zaslat“, *valer* → *desvaler* „nepodporovat“, *equivaler* „rovnat se“.

8. Slovesa s nepravidelnou 1. os. sg., a 2.a3 os.pl.

<i>crer</i> „věřit“	
creio	cremos
crês	credes
crê	crêem

<i>ler</i> „číst“	
leio	lemos
lês	ledes
lê	lêem

<i>rir</i> „smát se“	
rio	rimos
ris	rides
ri	riem
<i>ver</i> „vidět“	
vejo	vemos
vês	vedes
vê	vêem

Podle těchto sloves se časují také slovesa odvozená: *crer* → *descrer* „nevěřit“, *ler* → *reler* „znovu číst“, *rir* → *sorrir* „usmívat se“, *ver* → *antever* „předcházet“, *entrever* „zahlédnout“, *prever* „předvídat“, *rever* „znovu vidět“, *prover* „vybavit, zásobit se“.

9. Ostatní slovesa s nepravidelností v přítomném čase

dar, estar, haver, ir, dizer, trazer, fazer a slovesa odvozená (vždy uvedná pod tabulkou)

<i>dar</i> „dát“	
dou	damos
dás	dais
dá	dão

<i>estar</i> „být“	
estou	estamos
estás	estais
está	estão

<i>haver</i> „být, mít“	
hei	havemos
hás	haveis
há	hão

<i>ir</i> „jít“	
vou	vamos
vais	ides
vai	vão

<i>dizer</i> „říct“	
digo	dizemos
dizes	dizeis
diz	dizem

Condizer „být v souladu“, *contradizer* „protiřečit“, *desdizer* „popřít“, *entredizer* „říkat pro sebe“, *maldizer* „proklínat“, *predizer* „předvídat“, *redizer* „znovu opakovat“,

<i>fazer</i> „dělat“	
faço	fazemos
fazes	fazeis
faz	fazem

desfazer „rozdělat“, *malfazer* „škodit“, *perfazer* „obnášet“, *refazer* „předělat“,
satisfazer „vyhovět“

<i>trazer</i> „přinést“	
trago	trazemos
trazes	trazeis
traz	trazem

<i>querer</i> „chtít“	
quero	queremos
queres	quereis
quer	querem

<i>requerer</i> „žádat“	
requero	requeremos
requeres	requereis
requer	requerem

<i>saber</i> „vědět“	
sei	sabemos
sabes	sabeis
sabe	sabem

<i>pôr</i> „položít“	
ponho	pomos
pões	pondes
põe	põem

antepor „dát přednost“, *apor* „připojit“, *decompor* „rozložit“, *expor* „vyložit“, *impor*
 „vnutit“, *indispor* „rozčilit“, *opor* „postavit do cesty“, *pressupor* „předpokládat“,
repor „nahradit“, *sobrepor* „položít na sebe“, *sobrepor* „podložit“, *supor*
 „předpokládat“, *transpor* „překročit“.

ser „být“	
sou	somos
és	sois
é	são

ter „mít“	
tenho	temos
tens	tendes
tem	têm

Abster-se „zdržet se“, *conter* „obsahovat“, *deter* „zadržet“, *entreter* „bavit“, *manter* „udržet“, *obter* „získat“, *reter* „zadržet“, *suster* „podepřít“.

vir „přijít“	
venho	vimos
vens	vindes
vem	vêm

Advir „přihodit se“, *contravir* „odvětit, porušit“, *intervir* „zasáhnout“, *provir* „pocházet“.

Charakteristika přítomného času oznamovacího způsobu

Temporální význam přítomného času charakterizuje děj jako současný, s výpovědní událostí.¹⁰

Přítomným časem se vyjadřují děje **probíhající v přítomnosti** (o presente momentâneo): *Moro em Brno. „Žiji v Brně.“ Sinto-me melhor. „Cítím se lépe.“*;

Přítomný čas dále vyjadřuje děje, které se pravidelně v přítomnosti **opakují** (o presente habitual/frequentativo) - tehdy se ve větě často objevuje frekvenční příslovce *nunca* „nikdy“, *às vezes* „někdy“, *normalmente* „obvykle“, *habitualmente* „obvykle“, *sempre*

¹⁰ Zavadil, Čermák (2010:275).

„vždy“, *todos os anos* „každoročně“, *todos os dias* „každý den“, apod. *Nunca bebo café*. „Nikdy nepiju kávu“.

Přítomný čas vyjadřuje také **všeobecně platné skutečnosti, trvalého stavu nebo postoje** (o presente durativo): *O mel pode causar alergia*. „Med může způsobovat alergii.“ Jde o tzv. gnómičké výpovědi, která obsahují obecně platná tvrzení a zahrnují vždy výpovědní událost.

Tento čas také vyjádření děje, kterým označujeme charakteristickou vlastnost nebo **dovednost podmětu**: *Ela sabe falar fluentemente português*. „Ona umí hovořit plynule portugalsky“.

Tento čas může **vyjádřit také děje minulé** (presente narrativo) k oživení vyprávění a také **děje budoucí** (presente futuro), které naznačuje použití časového příslovce: *amanhã* „zítra“, *depois* „posléze“, atd. Tento čas se nazývá také **historický présent**. V Obou případech jde o tzv. „temporální aktualizaci“¹¹

Z hlediska stylistického může vyjadřovat větší míru jistoty, že se uskuteční děj budoucí. Často také nahrazuje rozkazovací způsob. *Agora estudas, está bem?* „Teď se uč, ano?“

Vid a povaha slovesného děje.

Časové rozpětí prézentu může být různě široké, často i časově neohrazené. Přítomný čas vyjadřuje děje atélické události, procesy a stavy fázové i nefázové.

Pouze v některých případech tento čas udává bližší časový význam vztahující se k bodu výpovědní události. To může nastat, například když sloveso vyjadřuje stav anebo je součástí tzv. performativní výpovědi.¹² *A criança está doente*. „Dítě je nemocné.“ *Prometo que vou contigo ao cinema*. „Slibuji, že s tebou půjdu do kina.“

Z hlediska povahy slovesného děje pak tento čas vyjadřuje především durativnost (jak globální tak parciální), ale také ingresivnost i terminativnost. Z hlediska kvantitativního významu pak mohou vyjadřovat význam habituální a repetitivní.

---

¹¹ Tamtéž.

¹² **performativní věta (p.v.)** - na rozdíl od konstativní věty, která konstatuje událost, charakterizuje mluvčího a zároveň udává, že tak činí, např. *Slibuji, že to zařídím; Radím vám, abyste to nedělal; Chtěl bych vás poprosit za prominutí*. Obecně je p. v. abstraktní struktura s performativním predikátem, reprezentujícím komunikační funkci věty (textu) a reflexi situačních faktorů ve větě (textu). Jako performativní se označuje slovesný **predikát** tvořený slovesem například *prosit, blahopřát, slibovat, varovat* ve tvaru 1. osoby (**singulár** nebo **plurál**) indikativu (řídčeji **kondicionálu** prézentu aktiva), který charakterizuje určitou verbální činnost mluvčího a zároveň to, že tuto činnost právě provádí. Například *Prosim vás za prominutí. Prosil bych vás za prominutí*.

Připomeňme jen význam aktuální durativnosti (*presente progressivo*), jehož základním výrazovým prostředkem je perifráze *estar+a+infinitiv* a který charakterizuje děj jako aktuálně probíhající.